

Tasavvufu Avâmdan Havâsa Geçmenin İmkânı

Meryem GÖKDERE

İTİDİA
YAYINCILIK

Tasavvufta Avâmdan Havâsa Geçmenin İmkânı

Meryem GÖKDERE

DTA Yayıncılık

- 12 -

Tasavvufta Avâmdan Havâsa Geçmenin İmkânı

Yazar

Meryem GÖKDERE

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Samet TORUN - Ahmet TUNÇDEMİR

ISBN: 978-625-94798-8-0

Sertifika No: 74919

1. Baskı: Temmuz 2024 - Bursa

Yayıncı

DTA Yayıncılık Bilişim Ltd. Şti.

Odunluk Mah. Akademi Cad. Zeno Business Center Sitesi
C ve

D Blok No: 2C İç Kapı No: 28 Nilüfer/Bursa

Telefon: +90 507 227 1297

e-posta: bilgi@dtayayincilik.com.tr

web: www.dtayayincilik.com.tr

Copyright © Bu Eserin bütün hakları DTA Yayıncılık'a aittir. Yayınevinin izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Tasavvufta Avâmdan Havâsa Geçmenin İmkânı

Meryem GÖKDERE

Bursa 2024

Meryem GÖKDERE

Meryem Gökdere Gaziantep'te doğdu. 2015 yılında Gaziantep Mehmet Hayri Akınal Anadolu İmam Hatip Lisesi'nden, 2019 yılında Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Eylül 2019'da aynı üniversitenin Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalında (Tasavvuf) yüksek lisans eğitimine başladı ve *Tasavvufî Tecrübede Avâm-Havâs Ayrımının Anlamı ve Önemi: Gazâlî Örneği* adlı teziyle 2021 yılında mezun oldu. 2023'te Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde başladığı doktora eğitimine devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar	7
Ön Söz	9

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu ve Problemi.....	11
B. Araştırmanın Amacı ve Önemi	14
C. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynaklar	15
D. Gazâlî'nin Hayatı ve Tasavvuftaki Yeri.....	16

BİRİNCİ BÖLÜM

ZÜHT VE TASAVVUF DÖNEMİ KAYNAKLARINDA AVÂM VE HAVÂS

1.1. Avâm ve Havâs Kavramları.....	23
1.2. Gazâlî Öncesi Avâm-Havâs Sınıflandırması	27
1.3. Gazâlî'de İnsan Sınıflandırması	48

İKİNCİ BÖLÜM

TASAVVUFTA ZÂHİR-BÂTİN DÜŞÜNCESİNİN

AVAM-HAVAS AYRIMINA ETKİSİ

2.1. Naslarda Zâhirî ve Bâtınî Bilgi Problemi.....	63
2.2. Tasavvufî Düşünce Zâhir ve Bâtın Ayrımı	72
2.3. Şeriat-Tarikat-Hakikat-Marifet Derecelendirmesinin Avâm ve Havâs Düşüncesi ile Bağlantısı	98

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TASAVVUFÎ TECRÜBENİN AKTARIMI PROBLEMİNİN

AVÂM-HAVÂS AYRIMI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Gazâlî'ye Göre Tasavvufî Tecrübenin Niteliği	111
3.2. Havâs'a Özgü Tecrübenin Aktarımı Bağlamında Tasavvuftaki Kapalı Anlatım.....	145
3.3. Havâsa Özgü Hallerin Avâmla Paylaşımından Doğan Olumsuz Sonuçlar	161
Sonuç	177
Kaynakça.....	181

KAYNAKÇA

- Abdullah B. Mübarek - Afaracı, Abdullah Samed. Kitâbu'z-Zühd ver-Rekâik. İstanbul: İ'tisam Yayınları, 2015.
- Ahmed B. Hanbel. Kitâbü'z-zühd. çev. Mehmed Emin İhsanoğlu. İstanbul: İz Yayıncılık, 1993.
- Akarpınar, Bahar. "Sûfi Kültüründe Sembollerin Yeri ve Önemi Hakkında Bir Deneme". Türkbilig 7 (01 Ocak 2004), 3-19.
- Akdoğan, Mesut. "Abdullah Yâfiî'ye Göre Şahiyyâtı Gerektiren Mücbir Sebepler". AKADEMİAR: Akademik İslâm Araştırmaları Dergisi 7 (2019), 117-140.
- Akkanat, Hasan. "Gazâlîci Sebepliliğin Metodik Çerçevesi". Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 13/1 (2013), 23-56.
- Akkuş, Mehmet. "Gaybet- TDV İslâm Ansiklopedisi". 1996. Erişim 13 Ekim 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/gaybet--tasavvuf>
- Akkuş, Süleyman. "Ebû'l-Muîn en-Neseffî'ye Göre Taklidin İnanç Boyutu". Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 18 (2008), 99-128.
- Aksu, Hüsamettin. "Hurûfluk - TDV İslâm Ansiklopedisi". TDV İslam Ansiklopedisi. Erişim 19 Haziran 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hurufilik>
- Algül, Adnan. İzzüddîn b. Abdusselâm'ın İslam Hukuk Bilimindeki Yeri ve Önemi. İstanbul: Çıra Akademi Yayınları, 1. Basım, 2017.
- Ardoğan, Recep. "Taklîdî İmanın Geçerliliği". Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 50/2 (2009), 39-70.
- Arpa, Recep. "Gazzîzâde Abdullâtîf Efendi ve Fütûhâtü Kenzî'l-Kur'ân Adlı Fatiha Sûresi Tefsiri". Osmanlı Toplumunda Kur'an Kültürü ve Tefsir Çalışmaları 2/ (2013), 261-298.
- Arslantürk, Zeki - Arslantürk, E. Hamit. Uygulamalı Sosyal Araştırma: Kavramlar - Metotlar - Teknikler - Bilgisayar Uygulamaları. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2010.

- Ateş, Süleyman. İşârî Tefsir Okulu. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 2. Basım, 1998.
- Atik, M. Kemal. "Gazâlî'nin Kur'ân'ın Anlaşılmasındaki Metodu". Ebû Hâmid Muhammed el-Gazzali (1058-1111), 177-182.
- Attar, Feridüddin. Mantıku't-Tayr. çev. Yaşar Keçeci. İstanbul: Kırkambar Yayınları, 1998.
- Aynî, Mehmed Ali. Tasavvuf Tarihi. çev. Hüseyin Rahmi Yananlı. İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 1. Basım, 2017.
- Babür, Yusuf. "Klasik Türk Şiirinde Gayr-i İslami İnanç Unsurlarının Kullanımı". Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 30/2 (03 Eylül 2020), 165-188. <https://doi.org/10.18069/firatsbed.718030>
- Bahadır, Sedat. "Tasavvufta 'Keramet Gösterme ve Sırrın İfşa Olması'nın Siyasi ve Sosyal Sonuçları". Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi 10/18 (04 Haziran 2018), 289-298.
- Bardağcı, Mehmet Necmettin. "Ebu Tâlib El-Mekkî'de İrfanî Bilgiye Yükseliş". Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 21 (Şubat 2008), 87-103.
- Basrî, Hasan-ı. Zühd. çev. İshak Doğan. Konya: Hüner Yayınevi, 2012.
- Başer, Hacı Bayram. "Serrâc'ın Tasavvufa Yaklaşımı: Bir İslam İlmi Olarak Tasavvuf ya da Fıkh-ı Bâtın". Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 12/22 (Şubat 2010), 101-119.
- Başer, Hacı Bayram. Şeriat ve Hakikat Tasavvufun Teşekkül Süreci. thk. M. Cüneyt Kaya. İstanbul: Klasik Yayınları, 1. Basım, 2017.
- Bevhakî, İmam. Kitabü'z Zühd Allah İçin Yaşamak. İstanbul: Semerkand Yayınları, 8. Basım, 2017.
- Bilgin, A. Azmi. "Türk Tasavvuf Şiirinde 'Ölmeden Önce Ölme' Temi". Kubbealtı Akademi Mecmuası, 36/142 (2007), 42-53.
- Böwering, Gerhard. "Zulme Uğrayan ve İlhâdla Suçlanan İlk Süfîler". çev. Abdurrezzak Tek. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 12/2 (2003), 361-384.
- Bulut, Halil İbrahim. "Yaltkaya'nın 'Bâtınîlik Tarihi' Makalesi (Tahlil Değerlendirme ve Neşir)". e-Makalat Mezhep

- Araştırmaları Dergisi 11/2 (2018), 223-270. <https://doi.org/10.18403/emakalat.460387>
- Çağfer, Karadaş. “[Gazzali] Çok Yönlü Bir Alim Portresi: Gazzali”. *Dîvân: İlmî Araştırmalar* 6/10 (2001), 215-225.
- Cebecioğlu, Ethem. “Seyyid Burhaneddin Muhakkık-ı Tirmizi’nin Bazı Tasavvufi Kavramlara Getirdiği Metaforik Yaklaşımlar”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 38/1 (01 Nisan 1998), 0-0.
- Cebecioğlu, Ethem. “Şatahât İbarelerinin Anlaşılmasına Doğru: Metodik Bir Deneme”. *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 17 (2006), 7-27.
- Cengiz, Muammer. *Şebüsterî ve Gülşen-i râz*. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2016.
- Ceyhan, Semih. “Remiz- TDV İslâm Ansiklopedisi”. TDV İslam Ansiklopedisi. 2007. Erişim 11 Mayıs 2021. /remiz
- Çağrııcı, Mustafa. “Gazzâlî - TDV İslâm Ansiklopedisi”. TDV İslam Ansiklopedisi. 1996. Erişim 11 Haziran 2021. /gazzali
- Çağrııcı, Mustafa. “Sır - TDV İslâm Ansiklopedisi”. 2009. Erişim 14 Ekim 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sir#1>
- Çakmaklıoğlu, M. Mustafa. “‘Davud el-Kayserî’ye Göre Sufi Epistemolojisinin Temel Bir Kavramı Olarak ‘Keşf’ ve Türleri’”. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6/4 (01 Ekim 2017), 247-261.
- Çakmaklıoğlu, M. Mustafa. *Muhyiddin İbnü’l-Arabî’ye Göre Dil-Hakikat İlişkisi Marifetin İfadesi Sorunu*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005.
- Çakmaklıoğlu, M. Mustafa. “Şeyh Mehmed Muhyiddin Üftâde’nin Şathiyâta Yaklaşımı: Yoğun Tasavvufî Tecrübeleri İfade Etme Problemine Katkıları”. *Turkish Studies: Comparative and Religious Studies* 14/4 (2019), 603-619.
- Çakmaklıoğlu, M. Mustafa. “Yoğun Tasavvufî Tecrübelerle İlişkin Söylemin İmkânı ve İşlevselliği”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 14/1 (10 Kasım 2014), 85-122.
- Çatak, Adem. “Mahremiyet Kavramının Farklı Anlam Alanları veya ‘Fıkıh-ı Bâtın’da Mahremiyet Algısı”. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/8 (01 Aralık 2015), 93-111.

- Çelebi, İlyas. “Havas İlmi - TDV İslâm Ansiklopedisi”. Erişim 14 Ekim 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/havas-ilmi>
- Çelik, İsa. “Türk Tasavvuf Düşüncesinde Ölüm”. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi 16/40 (01 Mart 2010), 119-146.
- Çelik, Kevser. “Muhammed İkbâl’in Din Felsefesinde ‘İnsan-Olma’ Kavrayışı ve Dinî Tecrübe”. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 36 (15 Ocak 2016), 59-80.
- Çelikel, Bülent. “Gazâlî’nin Dönemindeki Ulemâya Yönelttiği Eleştiriler”. Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi 13/2 (2013), 117-138.
- Dalkılıç, Mehmet. “Sembolik Anlatımın Siyasal Bir Araç Olarak İşlevselleşmesi ve Batınî Mezheplerde Gizli Dil”. Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi 5/2 (2005), 125-142.
- Demirci, Mehmet. “Gazâlî’nin Şatihyelere Bakışı”. İslâmî Araştırmalar 13/3-4 (2000), 448-450.
- Demirli, Ekrem. “Kuşeyrî’den İbnü’l-Arabî’ye İşârî Yorumculuk Hakkında Bir Değerlendirme: İşârî Yorumdan Tahkîke Doğru Kur’ân-ı Kerim Yorumculuğunun Gelişimi”. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 40 (2013), 121-142.
- Derin, Süleyman. “Gazzâlî’de Allah Sevgisi”. Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi 2/ (2001), 143-159.
- DİA. “İsmâil Ma’sûkî - TDV İslâm Ansiklopedisi”. TDV İslam Ansiklopedisi. 2001. Erişim 02 Mayıs 2021. /ismail-masuki
- Dönmez, İbrahim Kâfi. “Zâhir - TDV İslâm Ansiklopedisi”. TDV İslam Ansiklopedisi. 2013. Erişim 29 Temmuz 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/zahir--lafiz>
- Durak, Nejdet. “Mesnevi’de Metaforik Anlatımlarda Kullanılan Hayvan Motifleri ve Felsefi Değerlendirmesi”. Uluslararası Düşünce ve Sanatta Mevlânâ Sempozyum Bildirileri, 155-165.
- Ekinci, Kutbettin. “Gazâlî’nin Mutasavver Tefsiri”. Artuklu Akademi 3/1 (15 Haziran 2016), 107-120.
- Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır. Kur’ân-ı Kerim Meali. İstanbul: Nuh Yayıncılık, 2012.

- Erdem, Ömer Faruk. “Sadreddin Konevi’de İnsan-ı Kâmil Anlayışı ve Medeniyete Etkileri”. Marife: Dini Araştırmalar Dergisi [Bilimsel Birikim] 16/2 (2016), 295-308.
- Eren, Şadi. Kalp Ülkesi. İstanbul: Nesil Yayınları, 2006.
- Eşit, Yusuf. “Fıkıh Usûlünde İcmâ Ehliyeti Tartışmaları”. Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 19/1 (2019).
- Etimoloji Türkçe (ET) , “Batın” (Erişim 29 Temmuz 2021). <https://www.etimolojiturkce.com/arama/bat%C4%B1n>
- Etimoloji Türkçe (ET) , “Zahir” (Erişim 29 Temmuz 2021). <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/zahir>
- Feridüddîn Attâr. Evliya Tezkireleri. çev. Süleyman Uludağ. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi, 1. Basım, 2007.
- Fevzi, Mustafa. Vahdet-i Vücûd Meselesi. çev. Mahmut Kanık - Fatma Z. Kavukçu. Ankara: Hece Yayınları, 1. Basım, 2003.
- Gazâlî. El-Munkızu Min-Ad-Dalâl. çev. Hilmi Güngör. Ankara: Maarif Basımevi, 2. Basım, 1960.
- Gazâlî. Kimyâ-yı Saâdet. çev. A. Faruk Meyan. İstanbul: Bedir Yayınevi, 1990.
- Gazâlî. Mükâşefetü'l-Kulûb Kalplerin Keşfi. çev. Salih Uçan. İstanbul: Çelik Yayınevi, 2015.
- Gazâlî - Akkaya, Veysel. Hidayet rehberi = Bidayetü'l hidaye. İstanbul: İnsan Yayınları, 2003.
- Gazâlî, Ahmed. Âşıkların Hâlleri Sevânihu'l-Uşşâk. çev. Turan Koç - Mehmet Çetinkaya. Ankara: Hece Yayınları, 2. Basım, 2012.
- Gazâlî, İmam. Âlemlerin Sırrı (Sırru'l-Âlemîn). çev. Naim Erdoğan. İstanbul: Hisar Yayınevi, ts.
- Gazâlî, İmam. Bâtınlığın İcyüzü (Fedâihu'l-Bâtıniyye / El-Mustazhırî). çev. Avni İlhan. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 3. Basım, 2021.
- Gazâlî, İmam. İnançta Hassas Ölçüler (İlcâmü'l-Avâm An İlmî'l-Kelâm). çev. Nedim Yılmaz. İstanbul: Hisar Yayınevi, ts.
- Gazâlî, İmâm-ı. El- Kıstâsül' Müstakîm Hak Yolcularının Mîrâcı. çev. Yaman Arıkan. İstanbul: Eskin Matbaası, 1971.
- Gazâlî, İmâm-ı. Mîzanü'l- Amel Amellerin Ölçüsü. çev. Remzi Barışık. Ankara: Kılıçaslan Yayınları, 1970.

- Gazâlî, İmâm-ı. Mukaddes Merdivenler (Meâricül' Kuds). çev. Yaman Arıkan. İstanbul, 1971.
- Gazzâlî, Ebû Hâmid el-. El-Kıstâsü'l-Müstakîm =Dosdoğru Ölçü. çev. İbrahim Çapak. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 1. baskı.
- Gazzâlî, İmam. Kur'ân'ın Cevherleri ve İncileri. çev. Ferhat Çoşkun. Ankara: İ'tisam Yayınları, 2021.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatler. İstanbul: İnkılâp, 2016.
- Gündüz, İrfan. "Ceberût - TDV İslâm Ansiklopedisi". TDV İslam Ansiklopedisi. 1993. Erişim 22 Ocak 2021. /ceberut
- Gündüz, Ramazan. "Gazâlî'nin Bâtınîlere Karşı Yazdığı Eserler Üzerine Bir İnceleme". OSMED: Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi 6/10 (2020), 83-100.
- Gürer, Dilaver. "Şibli, Ebû Bekir - TDV İslâm Ansiklopedisi". TDV İslam Ansiklopedisi. 2010. Erişim 23 Haziran 2021. <http://islamansiklopedisi.org.tr/sibli-ebu-bekir>
- Hekimoğlu İsmail. Yeni Ansiklopedi. İstanbul: Timaş Yayınları, 1991.
- Hemedânî, Aynükkudât. Temhîdât: Aşk ve Hakikat Üzerine Konuşmalar. çev. Halil Baltacı. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1. Basım, 2015.
- Hemşinli, Hakan. "Dinî Tecrübenin Nesnelliği Üzerine". Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 33 (30 Aralık 2010), 119-144.
- Herevî, Hâce Abdullah el-Ensârî el-. Menâzilü's-Sâirîn Tasavvufta Yüz Basamak 'İlelü'l-Makâmât. çev. Abdurrezzak Tek. İstanbul: Nizamiye Akademi, 2019.
- Horozcu, Ümit. "Manevi İlerleme mi Yoksa Ruh Hastalığı mı? Dini ve Mistik Deneyimlerin Psikopatolojik Olarak Değerlendirilmesi". Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü İlmî Dergisi 11-12 (2011), 223-240.
- Hücvirî Ali b. Osman Cüllâbî - Uludağ, Süleyman. Hakikat bilgisi = Keşfu'l-Mahcûb. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014.
- İbn Arabî. Arzuların Tercümanı. çev. Mahmut Kanık. İstanbul: İz Yayıncılık, 2006.

- İbn Arabî. Fusûsu'l-Hikem. çev. Ekrem Demirli. İstanbul: Kabcalı Yayinevi, 2. Basım, 2016.
- İbn Arabî. Fütuhât-ı Mekkiyye. çev. Ekrem Demirli. 18 Cilt. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2007.
- İbnu'l- Cevzî. Şeytanın Hileleri (Telbis'ul İblis). çev. Mehmet Ali Kara. İstanbul: Karınca Polen Yayınları, 2018.
- İbnu'l-Arabî, Ebu Said. Zühhd ve Zahidlerin Vasfı. çev. Mehmet Emin Akın. Ankara: Medarik Yayınları, 2. Basım, 2019.
- İdiz, Ferzende. "Kâtib Çelebi'nin Mîzânü'l-hakk Adlı Eseri Bağlamında Kâdızâdeliler-Sivasîler Mücâdelesini". Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 8/39 (2015), 1052-1063.
- İdiz, Ferzende. "Tasavvufta İlm-i Zahir İlm-i Batın Anlayışı". Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 25 (2006), 233-256.
- İlhan, Avni. "Bâtıniyye- TDV İslâm Ansiklopedisi". TDV İslam Ansiklopedisi. 1992. Erişim 14 Mayıs 2021. /batıniyye
- İmam Gazâlî. Ariflerin Yolu. çev. Abdulhalık Duran. İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2004.
- İmam Gazâlî. Dinde Kırk Prensip. çev. Abdulhalık Duran. İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2004.
- İmâm Gazalî. İhyâu 'Ulûmi'd-Dîn. çev. Ahmed Serdaroğlu. 4 Cilt. İstanbul: Bedir Yayınevi, 3. Basım, 1974.
- İmam Gazâlî. Mişkatü'l-Envâr. çev. Süleyman Ateş. İstanbul: Bedir Yayınevi, 1994.
- İmam Gazâlî. Tevhîd ve Ledün Risâleleri. çev. Serkan Özburun - Yusuf Özkan Özburun. İstanbul: Furkan Yayınları, 1995.
- İmâm Rabbânî. Mektûbât-ı Rabbânî. çev. Abdülkadir Akçiçek. 3 Cilt. İstanbul: Çile Yayınları, 1977.
- İmam-ı Gazâlî. Ahiret Aleminin Sırları. çev. Ömer Dönmez. İstanbul: Hisar Yayınevi, 1991.
- İmamı Gazâlî. Ey Oğul. çev. Lütfü Doğan. İstanbul: Bedir Yayınevi, 5. Basım, 1969.
- İmam-ı Gazalî, İmam-ı Gazalî. Esmâü'l-Hüsna Şerhi. çev. Muhammet Ferhat. İstanbul: Ferhat Yayınları, 1. Basım, 2005.
- İmam-ı Gazzalî. Abidler Yolu. çev. Ömer Yaprakkıran. İstanbul: Yayıncılık Matbaası, 6. Basım, 1968.

- İmamoğlu, Tuncay vd. Din Felsefesi. Erzurum: Eser Yayınları, 3. Basım, 2018.
- İsfahânî, Ebû Nuaym el-. Onların Dünyası Hilyetu'l-Evliyâ ve-Ta-bakâtu'l-Asfiyâ Muhtasarı. çev. Hüseyin Yıldız - Zekeriya Yıldız. İstanbul: Ocak Yayıncılık, 1. Basım, 2010.
- İskenderî, İbn Ataullah. Tasavvufî Hikmetler Hikem-i Atâiyye. çev. Mustafa Kara. İstanbul: Dergâh Yayınları, 5. Basım, 2017.
- Kanburoğlu Ergün, Ümmügül Betül. "Âlim Kime Denir? Kû-tu'l-Kulûb ve İhyâu Ulûmi'd-Dîn Üzerinden Karşılaştır-malı Bir İnceleme". Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fa-kültesi Dergisi 7/1 (2020), 536-558.
- Kara, Mustafa. "Fenâ- TDV İslâm Ansiklopedisi". Erişim 14 Ekim 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/fena>
- Kara, Mustafa. "Fuzûlî'nin Rind ü Zahid ve Türkçe Divan'ında Züht ve Zahit Tipi". 183-189. 2. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, 1996.
- Kara, Ömer. "Râgıb el-İsfahânî - TDV İslâm Ansiklopedisi". TDV İslam Ansiklopedisi. 2007. Erişim 10 Mayıs 2021. /ragi-b-el-isfahani
- Karaca, Mevlüt. Osmanlıca Türkçe Lugat. İstanbul: Hisar Yayınevi, 2010.
- Karakaya, Takyettin. Gazzâlî'nin İşârî Tefsir Metodu. Bursa: Ulu-dağ Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2016.
- Karamustafa, Ahmet T. Tanrının Kuraltanımları: İslâm Dün-yasında Derviş Toplulukları. çev. Ruşen Sezer. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1. baskı.
- Karataş, Şahin. Dergâh İlahiler Kasîdeler. İstanbul: Gonca Yayıne-vi, 2016.
- Karlığa, H. Bekir. "Gazzâlî - TDV İslâm Ansiklopedisi". TDV İslam Ansiklopedisi. 1996. Erişim 21 Haziran 2021. [https://is-lamansiklopedisi.org.tr/gazzali](https://islamansiklopedisi.org.tr/gazzali)
- Kartal, Abdullah. "Sekr - TDV İslâm Ansiklopedisi". 2009. Eri-şim 14 Ekim 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sekr--tasavvuf>
- Kartal, Abdullah. "Tasavvufî Tecrübe Aktarılabılır mi?" Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 16/1 (01 Ocak 2007), 97-119.

- Kâşânî, Abdürrezzak. Sûfîlerin Kavramları Istilâhâtü's-Sûfiyye. çev. Abdurrezzak Tek. Bursa: Bursa Akademi, 1. Basım, 2014.
- Kaya, M. Cüneyt (ed.). Gazzâlî Konuşmaları. İstanbul: Küre yayınları, 2013.
- Keklik, Nihat. "Felsefe Bakımından Metafor". Felsefe Arşivi 25 (30 Temmuz 2013).
- Kelâbâzî. Doğuş Devrinde Tasavvuf Ta'arruf. çev. Süleyman Ulu-
dağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 5. Basım, 2016.
- Kemikli, Bilal. "Sufi Şairi Anlamak: Sunulah-ı Gaybi Örneğinde Sufi Şairin Anlam Düzeylerine İlişkin Bazı Mülâhazalar". Dini ve Felsefi Metinler: Yirmibirinci Yüzyılda Yeniden Okuma, Anlama ve Algılama 2/ (2012), 1043-1050.
- Kılıç, Mahmut Erol. Sûfî ve Şiir: Osmanlı Tasavvuf Şiirinin Poetika-
kası. İstanbul: İnsan Yayınları, 1. Basım.
- Koç, Turan. Din Dili. İstanbul: İz Yayıncılık, 1998.
- Korkmazgöz, Rıza. "Gazzâlî'de Ma'rifetullah Düşüncesi ve Kelâmî İstidlâlin Değeri". Kalam Araştırmaları Dergisi [Kader] 14/1 (2016), 34-61.
- Köprülü, M. Fuad. Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar. İstanbul: Alfa Yayınları, 3. Baskı., 2017.
- Kurnaz, Cemâl - Tatçı, Mustafa. Türk Edebiyatında Şathiyye: Bir Mektebe Uğradım Kuş Dilini Okurlar. Ankara: Akçağ Yayınları, 1. baskı.
- Kuşeyrî, Abdülkerim. Kuşeyrî Risâlesi. çev. Dilaver Selvi. İstanbul: Semerkand Yayınları, 13. Basım, 2017.
- Kuvancı, Cenân. "Gazzâlî Düşüncesinde Temsil". Uluslararası Modern Çağ ve Gazzâlî Sempozyumu, 116-124.
- Kuvancı, Cenân. "Gazzâlî'ye Göre, Mahrem Tecrübe: Huzûrî Bilgi". Bilimname 2016/1 (31 Mart 2016), 75-95.
- Küçük, Hülya. "Hakk'ın Sırrını Fâş Etmeyen Sûfîler: Sultân Veled Örneği". Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi 18 (2007), 87-102.
- Mansur, Hallac-ı. Tavasın "Enel Hak". çev. Yaşar Güneç. İstanbul: Yaba Yayınları, 3. Basım, 2002.

- Mekkî, Ebû Talib el-. Kalplerin Azığı Kûtu'l-Kulûb. çev. Dilaver Selvi - Yakup Çiçek. 4 Cilt. İstanbul: Semerkand Yayınları, 2003.
- Muhâsibî. er-Riâye Nefs Muhasebesinin Temelleri. çev. Şahin Filiz - Hülya Küçük. İstanbul: İnsan Yayınları, 5. Basım, 2014.
- Necmuddîn-i Dâye. Sûflerin Seyri Mirsâdu'l-İbâd. çev. Hakkı Uygur. İstanbul: İlk Harf Yayınevi, 1. Basım, 2013.
- Nifferî, Abdülcebbâr en-. Mevâkîf. ed. Orkhan Musakhanov. çev. Nurullah Koltaş. İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 1. Basım, 2017.
- Nur, İsmail Hakkı. "Mesnevide Hayvan Karakterleri (Metaforları)". Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi 2/1 (31 Mayıs 2017), 29-47.
- Ocak, Ahmet. "Bir Terör Örgütü Olarak 'Bâtınlık' ve Selçuklu Ülkesindeki Faaliyetleri". Dinî Araştırmalar 7/20 (2004), 163-178.
- Ocak, Ahmet Yaşar. Osmanlı Sufiliğine Bakışlar. Fatih, İstanbul: Timaş Yayınları, 1. baskı.
- Okudan, Rıfat. "İslam Kültüründe Zühd ve Zahidlik". Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 1/14 (2005), 159-187.
- Ögke, Ahmet. "Mevlânâ'nın Mesnevî'sinde 'Öküz' Metaforu". Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi 9/22 (2008), 9-22.
- Ögke, Ahmet. "Tasavvuf Düşüncesinde 'Sır' Kavramı ve Marmaravî'nin 'Keşfü'l-Esrâr' İsimli Risâlesi". Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 3/3 (01 Haziran 2000), 225-262.
- Ögke, Ahmet. "Türk Tasavvuf Düşüncesinde Şerîat, Tarîkat, Hakikat, Mârifet Kavramları ve Marmaravî'de 'Dört Kapı-Kırk Makam' Anlayışının İzleri". Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi 7/18 (2001), 63-74.
- Öz, Mustafa. "Takiyye- TDV İslâm Ansiklopedisi". TDV İslam Ansiklopedisi. 2010. Erişim 21 Haziran 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/takiyye>
- Özköse, Kadir. "Ahmed-i Yesevî'ye Göre Seyr u Sülûk Eğitiminde Mürşid-i Kâmilin Fonksiyonu". VI. Uluslararası Şeyh Şa'ban-ı Velî Sempozyumu -Yesevîlik-

- Özköse, Kadir. "Tasavvuf Kültüründe Bâtin ve Bâtînî/Ledünnî Bilgi Kavramlarının Referans Çerçevesi". İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Kur'an Araştırmaları Merkezi Yayınları 9/31 (2018), 59-95.
- Özköse, Kadir. "Tasavvufi Tecrübede Salikin Kendinden Geçme Durumu: Vecd". Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi 18 (2007), 65-85.
- Öztürk, Mustafa. Kur'an ve Aşırı Yorum: Tefsirde Bâtînlilik ve Bâtînî Te'vil Geleneği. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 3. Basım.
- Öztürk, Yaşar Nuri. Kur'an-ı Kerim ve Sünnete Göre Tasavvuf. İstanbul: Esmâ Yayınları, 2. Basım, 1985.
- Râzî, Ebû Hatim er- vd. Zahidlerin Dünyası. çev. Faik Akcaoğlu - Musa Akpınar. İstanbul: Beka Yayıncılık, 2019.
- Reis, Bedriye. "Gazâlî'ye Göre Bir Bilgi Kaynağı Olarak Marifet". Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [Dergiabant: Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi] 5/9 (2017), 1-40.
- Sarı, Mevlût. el-Mevârid Littülab. İstanbul: İpek Yayınları, 5. Basım, 2011.
- Sarıcaoğlu, Mustafa. "İbadetler Bağlamında Zâhirî ve Bâtînî Fıkıh: Gazzâlî Örneği" 5 (2018), 6-32.
- Schimmel, Annemarie. Hallac: "Kurtarın Beni Tanrı'dan". çev. G. Ahmetcan Asena. İstanbul: Pan Yayıncılık, 2011.
- Schimmel, Annemarie. İslamın Mistik Boyutları. çev. Ergün Kocabıyık. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi, 3. Basım.
- Selvi, Dilaver. "'Her Ayetin Bir Zahirî Bir Batını Vardır?' Hadisindeki Zahir ve Batın Kavramları Üzerine Değerlendirmeler". Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi 11/2 (2011), 7-41.
- Serî, Hennâd B. es-. Kitâbü'z-Zühd. çev. Musa Akpınar - Faik Akcaoğlu. İstanbul: Beka Yayıncılık, 2017.
- Serrâc, Ebû Nasr Tûsî. el-Lüma' İslam Tasavvufu. çev. H. Kâmil Yılmaz. İstanbul: Erkam Yayınları, 2019.
- Soğukoğlu, Fehmi. Sûfî ve Şîlîlerde Bilgi Anlayışı (Doğuşundan V/ XI. Yüzyıla Kadar). Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.

- Sühreverdî, Şihâbuddîn. Gerçek Tasavvuf Avârifü'l-Meârif. çev. Dilâver Selvi. İstanbul: Semerkand Yayınları, 7. Basım, 2010.
- Şafak, Yakup. "Tasavvufî Şiirde Mecâzî Anlatım". 81-88. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1995.
- Şahin, İskender. "Cevahirü'l-Kur'ân Ekseninde Gazzâlî'nin Kur'ân'ı İşârî Okuma Yöntemine Bir Bakış". Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi 6 (2018), 243-261.
- Şimşek, Halil İbrahim. "Tasavvufî Tecrübelerin Mahremiyeti Meselesi". Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 14/28 (30 Aralık 2015), 115-128. <https://doi.org/10.14395/hititilahiyat.526155>
- Şimşek, Murat. "Gazzâlî'ye Göre Fıkhnın Dünyevîliği Meselesi". İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi 21 (2013), 171-183.
- Tatçı, Mustafa. "Tasavvuf Edebiyatında Şathiyât-ı Şûfiyâne Gelenegi". Türk Kültürü 24/267 (1985), 481-486.
- Taylan, Necip. "Bilgi - TDV İslâm Ansiklopedisi". Erişim 14 Ekim 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/bilgi>
- Tenik, Ali. "Tasavvufî Şiir Poetikası". Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat Tetkikleri Dergisi (İLTED) 48 (2017), 141-160.
- Tirmizî, Hakîm et-. Hatmü'l-Evliyâ. çev. Ömer Öngüt. İstanbul: Hakikat Yayıncılık, 2004.
- Tirmizî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Hasen et-. Nevâdir el-Usûl fî Mairifeti Eḥâdis er-Rasûl, thk. Tevfik Mahmud Tekle. Dımaşk: Dar'ün Nevadir, 1. Basım, 1431/2010
- Türer, Osman. Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi. İstanbul: Ataç Yayınları, 7. Basım, 2020.
- Türk, İdris. "Bâyezîd-i Bistâmî'nin Muhabbetullah Anlayışı". International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic 9/5 (2014), 2005-2020.
- Uçan Eke, Nagehan. "Şâhidî'nin Şiirlerinde Tasavvufî Metaforlar". Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi 3/5 (2016), 12-24.
- Uludağ, Süleyman. "Arbede - TDV İslâm Ansiklopedisi". 1991. Erişim 13 Ekim 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/arbede>

- Uludağ, Süleyman. "Avam - TDV İslâm Ansiklopedisi". 1991. Erişim 13 Ekim 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/avam>
- Uludağ, Süleyman. "Bâtın İlmi - TDV İslâm Ansiklopedisi". 1992. Erişim 13 Ekim 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/batin-ilmi>
- Uludağ, Süleyman. "Bir Mutasavvıf Olarak İmam Gazali". Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi] 47/3 (2011), 45-58.
- Uludağ, Süleyman. "Gazzâlî - TDV İslâm Ansiklopedisi". TDV İslam Ansiklopedisi. 1996. Erişim 21 Haziran 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/gazzali>
- Uludağ, Süleyman. "Hallâc-ı Mansûr- TDV İslâm Ansiklopedisi". TDV İslam Ansiklopedisi. 1997. Erişim 09 Ağustos 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hallac-i-mansur>
- Uludağ, Süleyman. "Havas - TDV İslâm Ansiklopedisi". 1997. Erişim 14 Ekim 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/havas--tasavvuf>
- Uludağ, Süleyman. "İşârî Tefsir-TDV İslâm Ansiklopedisi". TDV İslam Ansiklopedisi. 2001. Erişim 16 Ocak 2021. [/isari-tefsir](https://islamansiklopedisi.org.tr/isari-tefsir)
- Uludağ, Süleyman. "Keşf - TDV İslâm Ansiklopedisi". 2002. Erişim 14 Ekim 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kesf>
- Uludağ, Süleyman. "Mârifet- TDV İslâm Ansiklopedisi". 2003. Erişim 14 Ekim 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/marifet>
- Uludağ, Süleyman. "Ma'rifet-i Nefs - TDV İslâm Ansiklopedisi". 2003. Erişim 14 Ekim 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/marifet-i-nefs>
- Uludağ, Süleyman. "Müşâhede- TDV İslâm Ansiklopedisi". 2006. Erişim 14 Ekim 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/musahede>
- Uludağ, Süleyman. "Sülûk - TDV İslâm Ansiklopedisi". 2010. Erişim 28 Mayıs 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/suluk-tasavvuf>
- Uludağ, Süleyman. "Şathiye - TDV İslâm Ansiklopedisi". 2010. Erişim 14 Ekim 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sathiye>

- Uludağ, Süleyman. Tasavvuf Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Kabcacı Yayinevi, 2002.
- Yavuz, Yusuf Şevki. "Te'vil - TDV İslâm Ansiklopedisi". TDV İslam Ansiklopedisi. 2012. Erişim 19 Haziran 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tevil>
- Yavuz, Yusuf Şevki. "Zünnar - TDV İslâm Ansiklopedisi". TDV İslam Ansiklopedisi. 2013. Erişim 11 Ocak 2021. /zunnar
- Yaylı, Gülşen. "Mevlana Düşüncesinde Hikmet". Muhafazakar Düşünce Dergisi 13/49 (2016), 315-325.
- Yazıcı, Tahsin. "Ebû Saîd-i Ebü'l-Hayr - TDV İslâm Ansiklopedisi". TDV İslam Ansiklopedisi. 1994. Erişim 28 Ocak 2021. /ebu-said-i-ebul-hayr
- Yeğın, Abdullah. İslamî-İlmî-Edebî- Felsefî Yeni Lûgat. İstanbul: Hizmet Vakfı Yayınları, 1997.
- Yıldırım, Ahmet. Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 3. baskı.
- Yılmaz, H. Kâmil. Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarîkatlar. İstanbul: Ensar Neşriyat, 24. Basım, 2017.
- Yılmaz, Ömer. Geçmişten Günümüze Tasavvuf ve Tarîkatlar. Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Basım, 2017.
- Yurdağür, Metin. "Haşviye- TDV İslâm Ansiklopedisi". TDV İslam Ansiklopedisi. 1997. Erişim 28 Ocak 2021. /hasviye